Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N° 27. Lördagen den 8 Juli 1871.

Traktaterna hafva upphört att gälla.

I det trontal hvarmed konungen i Januari öppnade riksdagen sades det att »traktater, ingångna för ordnande af de särskilda staternas inbördes förhållanden, icke omgifvas af samma helgd som tillförene, och det politiska tillståndet kan alltså anses hvila på osäker grundval». Dessa ord blefvo mycket tadlade: mot oss hade inga traktater blifvit våldförda, inga löften brutna, och vi hade ingen ting att beklaga oss öfver. Utan att för egen del ingå på något omdöme derom, huru vida frasen från tronen var alldeles behöflig, yttrade vi endast, att »Sveriges konung icke saknat rätt att inför sitt folk och på dess vägnar uttala dessa allvarliga ord ur sitt eget rena samvete till de europeiska staternas samvete».

Vi hafva en särskild anledning att just nu återkomma till detta uttryck i trontalet, emedan det begagnades såsom motiv för yrkandet på en ombildning af vårt försvarsväsende, och sannolikt kommer det att i mer eller mindre vexlande former höras om igen, intill dess att den stora frågan på ett eller annat sätt fått sin tillfredsställande lösning. Vi göra väl i att icke förgäta den sanning som den 18 Januari uttalades från tronen, och hvartill den utländska tidskriftspressen just nu är sysselsatt att lemna några kommentarier, hvilka för oss svenskar hafva ett alldeles särskildt intresse. Den genomgående tonen i trontalet, med eller utan skäl — derom vilja vi nu icke yttra oss — väckte en obestämd tanke på möjligheten af krigsfaror, som gaf sig luft i en motion om sådan förändring af 13 § Regeringsformen att till börjande af anfallskrig skulle fordras riksdagens bifall. Detta förslag ledde icke till någon praktisk påföljd, men det hade icke desto mindre sin nytta med sig. Det bidrog till att ådagalägga bristfälligheten i den nu gällande grundlagsparagrafen, hvars omredaktion till och med ansågs nödvändig af en man som under en lång följd af år, och under särdeles svåra politiska förhållanden, hade varit ledamot af konungens råd; och då det kungliga förslaget till ny föreningsakt mellan de båda skandinaviska rikena, hvilket innehöll mycket lämpliga bestämmelser i detta afseende, nu mera förfallit, är det intet skäl, hvarföre ej konstitutionsutskottet vid nästa lagtima riksdag, antingen motion derom väckes i kamrarne eller icke, bör söka att åstadkomma en sådan förändring i detta lagrum som kan vara betryggande mot framtida öfverilningar, utan att på något sätt binda regeringens händer, för den händelse att landets säkerhet fordrade krigsrustningar eller krigiskt uppträdande. Det saknar icke sin stora vigt, hvad den ifrågavarande talaren upplyste, och som för de flesta af våra läsare torde vara en nyhet. Efter att hafva omnämt de bestämmelser i riksakten som äro uppstälda

för att hindra ett förhastadt beslut å regentens sida, tillade han nemligen: »Under den långa tid jag varit medlem af regeringen, har det verkligen en gång inträffat att de nyss anförda bestämmelserna kommo att tillämpas, och jag måste, äfven på grund af den erfarenhet jag sålunda haft tillfälle att förvärfva, öppet förklara, att i min tanke dessa formella stadganden, hvilkas nytta och lämplighet jag är långt ifrån att bestrida, icke utgöra så starka och tillförlitliga garantier mot möjligheten af misstag och förhastanden vid dylika fall, att någon ytterligare säkerhet i detta hänseende ej vidare behöfde sökas». Tvärt om fann denne erfarne statsman en sådan förändring nödvändig i föregående 12 § Regeringsformen, att afhandlingar och förbund med främmande makter icke måtte kunna af konungen ingås såsom nu, efter att hafva hört statsministern för utrikes ärendena och någon annan tillkallad statsrådets ledamot, utan att hela statsrådet måtte blifva lagligen berättigadt att deltaga i ledningen af de angelägenheter som derpå utöfva inflytande. Deraf följer dock icke någon nödvändighet att de egentliga löpande ministeriella ärendena skola behöfva handläggas af hela statsrådet, hvarigenom den enhet, skyndsamhet och tystlåtenhet som dessa angelägenheter fordra i större eller mindre mån nödvändigt måste lida intrång.

Man hörde under öfverläggningen om denna sak uttalas en så gifven kärlek till freden, att ingen lärer kunna misstaga sig om folkrepresentationens tänkesätt i detta afseende, äfven om man ej kan fästa samma vigt vid uttalandet af sådana tänkesätt som en ledamot af Andra kammaren, hvilken föreställde sig att om riksdagen fattat ett beslut i motionens syftning, »så skulle detta steg af de europeiska makterna så uppfattas, såsom hade svenska folket ärligt föresatt sig att först vid de mest tvingande omständigheter gå in på ett anfalls krig, och att Sverige afsagt sig den mera betydande rol det förut spelat uti Europa, och beslutit upprätthålla en uppriktigt menad neutralitet».

I fall de europeiska makterna skänka någon uppmärksamhet åt de tänkesätt som hysas af svenska folket och dess representation, så torde de, äfven sedan hr *O. B. Olssons* motion blifvit af båda kamrarna afslagen, icke tvifla om vår fredliga sinnesstämning och vår önskan att under möjligen inträffande stridigheter mellan våra grannstater iakttaga en fullkomligt hederligt menad neutralitet. Deremot torde det vara ganska oförsigtigt af oss sjelfva, om vi af vår kärlek till freden och i medvetande om våra fredliga tänkesätt läte oss invaggas i den föreställning att, i händelse af ett krig i vår närhet, äfven den samvetsgrannaste neutralitet, i fall en sådan vore tänkbar, skulle blifva oss tillåten, sedan vi under det sista kriget haft tillfälle att se, huru föga äfven traktatmessiga neutraliteter af den för tillfället starkare respekteras. Detta i ögonen fallande drag i det sista årets politiska tilldragelser har befunnits vara tillräckligt vigtigt för att gifva anledning till betraktelser i flere tidskrifter af europeiskt anseende. Ändamålet med denna uppsats är att söka deraf draga några lärdomar för oss sjelfva.

Debatten öppnades redan vid årets början af *Edinburgh Review*, i en artikel kallad »The treaties of 1856 and 1867», förnämligast föranledd af den diplomatiska handling hvarigenom ryska regeringen förklarade det förra af dessa fördrag, det af 1856 rörande Svarta Hafvets neutralisering, utan vidare giltighet. Uppsatsen kastar mycket oväntadt ljus öfver de omständigheter som föranledde Rysslands då varande kejsare att ingå på de i Wien framstälda vilkoren, hvilka å de allierade vestmakternas sida framburos af Österrikiska regeringen och på det ifrigaste understöddes af konungen i Preussen; men hvad som emellertid nu mera är af största intresset är protokollet af den 4 Mars 1856 öfver konferenserna i Wien, som innehåller grunden till öfverenskommelsen rörande Svarta Hafvet. Ansatt af lord Clarendon i afseende på de ryska örlogsvarfven i Nikolajeff, svarade den förste ryske plenipotentiären, att hans herre kejsaren, som icke kunde medgifva att denna arsenal, belägen långt ifrån Svarta Hafvets kuster, underkastades bestämmelser hvilka ensamt afsågo dessa, likväl, för att bevisa uppriktigheten af sina tänkesätt, ingick på den förpligtelsen att icke hädanefter i Nikolajeff bygga andra fartyg än sådana af mindre drägtighet, hvilka han efter öfverenskommelse med turkiska sultanen skulle hafva rättighet att till ett visst begränsadt

antal hålla i Svarta Hafvet, och begärde fri fart genom Bosporen och Dardanellerna för de två enda linieskepp hvilka för tillfället funnos i Nikolajeff, och som äfven genast efter fredslutet blefvo flyttade till Östersjön. Lord Clarendon kunde i engelska parlamentet förklara, att om någonsin en regering åtagit sig en moralisk förpligtelse, så var det Ryssland genom detta protokoll. Samtidigt med fredsslutet, och såsom integrerande delar deraf, undertecknades två konventioner; genom den ena förklarade samtliga undertecknande makterna, att Dardanellerna under fredstid skulle vara stängda för alla nationers krigsfartyg, och i den andra förbundo sig Ryssland och Turkiet att icke på Svarta Hafvet hålla hvardera mer än sex ångbåtar af 50 metres längd och fyra segelfartyg af 200 ton. I 14 § af sjelfva fredsslutet förklarades uttryckligen att denna senare artikel icke kunde upphäfvas eller förändras utan samtliga undertecknande makternas bifall, och slutligen förbundo sig England, Frankrike och Österrike genom ett särskildt fördrag att hvar för sig upprätthålla dessa öfverenskommelser, till och med, om så blefve nödvändigt, med vapenmakt.

Ända från början af kriget hade de allierade förklarat att detta var syftet med kriget, samt att de hvarken ämnade fordra landafträdelser eller kostnadsersättning, och när Frankrikes då varande regering vacklade, stod Englands fast och genomdref sina fordringar.

Det öfriga är bekant. Ryssland, deri påtagligen öfverens med Preussen, begagnande det ögonblick då Frankrike låg besegradt, för att förklara att det icke längre ansåg sig bundet af de förbindelser de i detta afseende underkastat sig, och England, utan att godkänna förklaringen, har låtit dervid bero, så att det hufvudsakliga ändamålet med Krimkriget annullerades genom London-konferensen, der alla makterna medgåfvo upphörandet af Svarta Hafvets neutralisering, och derigenom bragte den österländska frågan i samma laglösa och otrygga skick hvari hon befann sig före 1853.

Icke mindre betänklig är den kränkning som träffat fördraget af 1867 angående Luxemburgs neutralitet. Då Preussen 1866 sprängde det gamla tyska förbundet, af hvilket konungen af Holland var ledamot såsom storhertig af Luxemburg, hade detta hertigdöme återfått fullständigt oberoende, men Preussen fortfor icke desto mindre att hålla den forna förbundsfästningen, en af de starkaste i Europa, besatt med sina trupper, utan att dertill ega minsta rättighet. Frankrike, som emot de andra makternas protest icke kunde genomdrifva sin önskan att köpa till sig hela det lilla landet, yrkade då, och med full rätt, på att de preussiska trupperna skulle utrymma citadellet, och kriget hade troligen utbrustit redan då, om icke Ryssland på Preussens begäran, som då ännu icke hade sina refflade bakladdningskanoner och sina öfriga rustningar fullt klara, föreslagit att slita tvisten genom Luxemburgs neutralisering, hvilket förslag understöddes af de andra neutrala makterna och slutligen antogs af Frankrike och Preussen. Grefve v. Bismarck begärde då och erhöll samtliga europeiska makternas garanti för storhertigdömets neutralitet, och hvem skulle väl hafva väntat att en så högtidlig förpligtelse icke skulle förblifva respekterad?

Knappast hade emellertid furst Gortschakoff förvånat verlden genom sin förklaring att 1856 års fördrag i afseende på Svarta Hafvet icke voro förbindande för Ryssland, förr än grefve v. Bismarck följde hans exempel i afseende på Luxemburg, i det han i en till samtliga de garanterande makterna afgifven note sökte ådagalägga att Luxemburg brutit sin neutralitet genom fientliga handlingar mot Preussen och följaktligen icke hade vidare rätt att se den respekterad. Förevändningen till denna handling söktes deri att ett jernbanståg med lifsmedel genom hertigdömet blifvit infördt till Thionville, att icke auktoriteterna afväpnat och gjort till krigsfångar de flyktingar som inkommit på hertigdömets område, och att de tillåtit franska konsuln på stället att efter Metz' kapitulation hjelpa några franska flyktingar till att komma in på det belgiska området. Allt detta var emellertid endast svepskäl. Tåget med lifsmedel hade helt enkelt transiterat, utan att vid gränsen anhållas af preussarne; regeringen anmälde saken, så snart hon fick kännedom derom, för de preussiska myndigheterna, som icke gjorde någon anmärkning deröfver, och icke heller med fog kunde göra någon sådan, då icke allenast hundratals tåg med proviant för

tyska arméerna på samma sätt gått transito genom hertigdömet, utan derjemte en mängd andra blifvit afsända derifrån med lifsmedel som blifvit uppköpta på stället. Tyskarne hade under kriget för egen räkning icke visat någon betänklighet vid att våldföra hertigdömets neutralitet: deras sårade hade der oupphörligt funnit tillflykt, flyktingar hade utan hinder genomströfvat det, för att på kortaste väg återvända till sina kårer; luxemburgska jernvägsvagnar hade blifvit tagna i beslag för preussiska arméernas behof, utan att landets regering deröfver gjort någon anmärkning, och beväpnade uhlaner hade till och med inträngt på dess område. Vi veta icke, huruvida den preussiska noten mött någon gensägelse från de makters sida till hvilka den var ställd, eller om dessa regeringar helt enkelt erkänt den såsom en *fait accompli*, hvilken de icke kunnat förekomma; det är också möjligt att hon blifvit återtagen. I alla händelser har tyska förbundets kansler genom dess utfärdande otvetydigt förklarat att hans regering icke erkänner den bindande kraften af några fördrag längre än hon finner för sig ändamålsenligt, äfven om hon sjelf varit den som föranledt att de blifvit ingångna.

Det har icke gått sjelfva det mäktiga England bättre. Hvilken regering hade väl ådagalagt uppriktigare sympatier för ett stort och enigt Tyskland, och huru mycket hån har icke den europeiska pressen hopat öfver England af denna anledning? Och likväl har man sett tilldragelser inträffat, hvilka det stolta Albion aldrig till förene skulle hafva fördragit. De sista dagarne af December stod general Goeben med sin armé på Seinestränderna nedanför Rouen; han ville stänga floden för några franska kanonbåtar, och han fann sex engelska handelsfartyg ankrade mellan Duclair och La Meilleray, en trakt som icke var förklarad i belägringstillstånd. Han bemäktigade sig dessa fartyg, ehuru de stodo under helgden af en neutral flagga, sänkte dem i flodbädden, och en af besättningen, som icke kommit tillräckligt fort undan, blef till och med sårad, utom det att flere förlorade sina tillhörigheter. Odo Russell befann sig just för tillfället vid högqvarteret i Versailles, för att till konung Wilhelm frambära engelska regeringens lyckönskningar i anledning af den åt honom beslutade kejsartiteln. Han kunde icke underlåta att begära kategoriska förklaringar öfver denna uppenbara kränkning af folkrätten, men affärdades, icke med en höflig ursägt, utan med en simpel förklaring att grefve v. Bismarck uppriktigt beklagade den nödvändighet i hvilken general Goeben befann sig att lägga beslag på de engelska fartygen, för att afvända den fara som hotade de tyska trupperna, och hela saken uppgjordes med en ersättning i penningar af de sänkta fartygens värde. Genom denna märkvärdiga transaktion erkändes således å båda sidor, att folkrätten i och för sig upphört att existera, att den som har makten också har rätten, att det icke fins någonting absolut okränkbart, vare sig till person eller egendom, utan att hvarje våldförande som den för tillfället starkare finner förenligt med sitt intresse kan uppgöras med en pekuniär skadeersättning. Och England, som förr kunde hota de mindre staterna med krig för en förlupen krämares skull, har ingen ting att säga, när dess stolta flagga insulteras, endast det sker af någon mäktigare, och den begångna åverkan nödtorftigt ersättes till sitt penningevärde.

Den franska pressen, äfven den bättre, kan icke undertrycka all skadeglädje öfver detta moraliska nederlag för en makt som varit dess bundsförvandt i Krimkriget, och hvars undersåtar för nödlidande fransmän under dessa förfärliga månader gjort uppoffringar, hvilka efter en flyktig beräkning icke understiga svenska statens ordinarie inkomster. Än mer: man umgås, såsom *Times* för ett par månader sedan hade att förkunna, lika förtroligt i Versailles som i Berlin med den tanken, att de tyska folkhärarnes segertåg icke är slutadt vid Paris, utan måste af sin verldshistoriska kallelse drifvas att utföra det storverk som Napoleon I icke kunde fullborda, eröfringen af de britiska öarne. För de besegrades sårade sjelfkänsla kan en sådan föreställning innebära en droppe af hugsvalelse; hos en del af de segrande är den icke oväntad. Ett långt krig upplöser de enklaste begreppen om rätt, för att lemna rum för de farliga begreppen om fördel och förmåga. Den tyska regeringen har beträdt den äfventyrliga vägen att belöna framstående militäriska förtjenster med dotationer, medan hon icke kunnat förekomma

att de underordnade förtjensterna belönat sig sjelfva med betydande krigsbyten. Angler och Saxer voro af gammalt germaniska folk, hvilka en gång till de britiska öarne infört den teutoniska civilisationen: hvarföre skulle då icke Thames blifva en tysk flod liksom Rhein? Här finnas inga fästningar att belägra och få eller inga trupper: 50,000 man stående armé med 200 kanoner, 100,000 man föga öfvad milis och 150,000 frivillige, knappast öfverträffande i krigsduglighet det sedentära nationalgardet i Frankrike. Man betänke endast att prins Fredrik Carl ensam hade framför Orléans i början af December 90,000 man reguliera trupper och 400 kanoner. Hvilka lysande requisitioner skulle icke kunna göras af en segrande armé i Kent och Essex, och det öppna London med sina oerhörda rikedomar endast fyra dagsmarscher från hafvet! »Sådana», säger *Revue des deux Mondes*, »äro de drömmar och förhoppningar som ärelystna chefer lätt ingifva soldater, exalterade efter sex månaders oupphörliga och obevekliga strider».

Sådan är ställningen: de internationella fördragen, som de efter det första franska kejsardömets förödelser uttröttade makterna pålade sig, och som under de följande femtio åren i det närmaste upprätthöllo den europeiska freden, hafva upphört att ega giltighet, och det fins för tillfället ingen annan lag som reglerar folkens inbördes förhållanden än den starkares rätt. Ej heller är denna laglösa ställning ny: Frankrikes regering och nationalförsamling började redan 1849 att beträda den farliga banan genom ockupationen af Rom, en handling så laglös och så stridande mot folkrätten som man någonsin kan tänka sig. Den danska frågan ordnades genom London-kongressen 1852, och den hederlige Bunsen, som på sin konungs uttryckliga befallning och mot sin egen vilja satte sitt namn under detta namnkunniga aktstycke, dolde ingalunda sin önskan och sin öfvertygelse att denna uppgörelse snart skulle blifva sönderbruten. Detta skedde, såsom bekant, 1864, och då engelska regeringen inbjöd den franska att intervenera, förklarade Napoleon helt enkelt att han icke brydde sig om det, efter som England afslagit hans framställning om en allmän europeisk kongress, på hvilken den franske sjelfherskaren hoppades efter sitt behag få alla de stora tvistefrågorna ordnade. Samma suverän tvang Österrike att mot de gällande fördragen afstå öfra Italien åt huset Savoyen, men förbehöll sig sjelf, likaledes i strid mot den internationella rätten, att detta konungahus skulle till honom afträda sin äldsta besittning, af hvilken det hemtat sitt namn. Det är numera fullständigt ådagalagdt att Napoleon hade åt grefve v. Bismarck sålt sitt begifvande till fredsbrottet mot Österrike för löftet om Belgien, som efter Preussens fabelaktiga framgångar 1866 ansågs kunna saklöst öfverlemnas åt förgätenheten, och när den hederliga underhandlingen efter krigets utbrott plötsligen kom i dagen, fick den stackars Benedetti ensam bära skulden. Till alla dessa brutna fördrag kunna vi ytterligare lägga det inkorporerade Krakau och det krossade Polen. Sådan är det sista fjerdedelsseklets politiska historia i Europa: en hel väfnad af trolöshet och svek, traktatsbrott och våldsamheter.

Det synes oss ligga ett icke ringa ofrivilligt erkännande af engelska folkets sedliga storhet i den häftighet hvarmed dess regering af pressen i nästan alla länder och äfven hos oss blifvit anklagad att hafva svikit sina förbindelser. England var således det enda land i Europa af hvilket man kunde vänta politisk heder och rättsinne! Om man får tro Gladstone's förklaringar, och det fins enligt vår tanke ingen anledning att misstro dem, har engelska regeringen inlagt sina protester mot alla dessa rättskränkningar och derigenom upprätthållit grundsatsernas helgd, om hon också icke kunnat göra något mera. Men hon har gjort något mer, hvilket förtjenar erkännande af de konstitutionella nationerna: hon har visat aktning för sitt eget folks lagliga rättigheter, och detta folk, långt ifrån att förtjena förebråelser, har rätt till vår aktning, derföre att det, ostördt af stridsropen och känslolöst för den militära ärans frestelser, haft mod att genom sitt exempel häfda det fredliga arbetets misskända rättigheter. När alla andra folk väpna sig till tänderna och med underkännande af arbetsfördelningens naturliga lag sträfva att förvandla alla sina medborgare i soldater, fortfar detta folk ensamt att låta krigaryrket för-

blifva fullkomligt frivilligt såsom hittills, men underkastar sig ökade uppoffringar för att höja dess antal. Vi tro icke att Englands regering och folk under sådana förhållanden som de nuvarande ingå några nya förpligtelser, men icke heller tro vi att de skulle svika de redan ingångna. Om vi sjelfva beklagligtvis skulle komma i de förhållanden mot hvilka Novembertraktaten 1855 afsåg att skydda oss, är det vår öfvertygelse, att England icke skulle lemna något medel oförsökt att afvända faran från oss, och att det för sådant ändamål skulle göra ganska betydande uppoffringar. Att det deremot med sin ringa landmakt skulle gå emot en tiodubbelt öfverlägsen fiende, kunna vi icke begära. Sådant skulle ju vara sjelfmord å Englands sida, utan att i längden kunna rädda oss; och likväl har man begärt samma orimlighet i afseende på Frankrike.

Det är ingen heder för menskligheten att sådana »drömmar och önskningar» kunnat uppstå i förnuftiga och bildade menniskors hjernor som de hvilka vi ofvanföre skildrat, men det är icke säkert, och icke ens sannolikt, att de någonsin skola komma till utförande. Några militäriskt dresserade junkerhufvud må fantisera öfver möjligheterna att brandskatta London, men det fins äfven förnuftiga menniskor i Tyskland, och ett krigiskt företag mot England vore det renaste vanvett. Äfven med fara att ånyo blifva föremål för en enhällig förkättring af våra stora samtida, våga vi utsäga den öfvertygelsen, att en tanke som under mer än ett halft århundrade varit många millioners gemensamma egendom, och som hänfört de största och ädlaste sinnen, icke kan vara helt och hållet ett hjernspöke. Det är icke möjligt att Tysklands arbetsamma och fredliga befolkning skulle vilja till fromma för några prinsar och officerare ännu ett halft århundrade lefva på fältfot och jemte åtskilligt krigsbyte eröfra alla andra europeiska staters förbannelser. De hafva för att vinna enhetens heliga mål underkastat sig en tids uppoffringar och ofrihet; men dem som på dessa grunder äro färdiga att stämpla tyskarne såsom »betjentnaturer», efter den föraktvärda germaniska öfverlöparens ofta citerade uttryck, önska vi endast påminna derom, att en af våra egna stora frihetsälskande tidningar för några år sedan kunde *bona fide* ifrågasätta att Sveriges konung skulle beklädas med sex månaders diktatur, för att genomföra representationsförändringen eller fullborda det skandinaviska storverket, vi minnas ej rätt hvilket dera. Vår samtida skulle troligen hafva tagit mycket illa, om någon annan, på grund af denna fullkomligt tyska tanke, kallat honom för en betjentnatur: han tänkte säkert lika ärligt som dessa svärmare för Tysklands enhet, hvilka icke sågo någon möjlighet att uppnå detta mål utan att först förödmjuka Frankrike och för detta ändamål underkasta sig sjelfva en tids militärdiktatur. På längd väljer emellertid ingen menniska ett sådant regeringssätt, och det hördes midt under det nyliga segerjublet i Berlin ganska allvarliga röster, som erinrade att den krigiska hänförelsen nu borde vara till ända.

Vi hafva intet anspråk att se in i framtiden, och vi kunna icke ansvara för att icke det idoga och vanligtvis fredsälskande Tyskland kan blifva för evig tid förvandladt till ett stort fältläger, med ett folk, förbytt i en ny race af Hunner, som icke tänka på annat än att slå under sig nya länder och brandskatta nya städer. Men vi anse det ej troligt, och om det fins någon förnuftig tanke i menskligheten historia, om vi äro berättigade att efter det som varit sluta till det som skall komma, fins det intet skäl att se framtiden så hopplöst. Den politiska disciplinen är för närvarande upplöst inom Europa, och folkrätten har upphört att vara bindande. Detta är illa nog för alla dem som för sin tillvaro varit beroende af dess bestämmelsers iakttagande, men det kan icke hjelpas. Möjligheten att upprätthålla den gamla internationella ordningen berodde endast på krig, och det var regeringarnes sak att rikta förstörelsemaskinen, för hvilken folken endast utgjorde den råa naturkraften. Demokratiens tillväxt har förändrat allt detta, och folken vilja hädanefter antingen alldeles icke göra några krig, såsom i England, eller också endast göra de krig som behaga dem, hvilket varit händelsen på den europeiska kontinenten. För att kunna existera hafva regeringarne blifvit nödgade att göra förbund med demokratien och begagna dess instinkter, sämre eller bättre, lika godt, men i alla händelser gå med strömmen i stället för att söka leda den. Både Napoleon och furst Bismarck hafva

i denna bemärkelse varit revolutionens män, och dess bana är trygg endast så länge framgången räcker: när den är slut vända sig folkens energier mot styresmännen. Så har det alltid gått förr, och så måste det gå hädanefter. Det gäller samma lagar för nationer som för enskilda menniskor. Den som förgör med svärd förgås med svärd, äfven der det icke fins några formligt ordnade domstolar att fälla honom, och det folk som våldför naturens och folkens rätt upprifver derigenom för framtiden sjelfva grundvalen för sitt bestånd. De stora massorna, som nu hålla makten i sina händer, hafva icke ännu lärt denna sanning, men de få nog en dag till sin olycka besanna den. Vår tid gömmer många dunkla saker i sitt sköte; många förhållanden lära nog komma att omstörtas, många nya teorier göra sig gällande, men begreppen om rätt och orätt, churu för en tid fördunklade, kunna icke plötsligt förbytas. Vårt slägte har allt hitintill långsamt utvecklat sig från råhet och laglöshet till odling och ordning: det fins ingen anledning att det just nu på en gång skulle slå in på en helt annan bana.

När ett af gammalt ordnadt rättstillstånd plötsligen upphör — och sådant händer mer än en gång under brytningstider såsom vår — då måste hvar och en hjelpa sig sjelf så godt han kan, och försvara sig sjelf när icke lagen gör det. Så måste äfven nationerna göra i denna den politiska sjelfviskhetens ålder, innan ännu massorna, som tagit till sig makten, lärt att känna sina pligter af solidaritet med alla andra folk och genom upplysning och sedlig förädling vuxit i den känsla af ansvar som är all makts naturliga följeslagare, eller så länge de söka uppnå denna solidaritet på irrvägar. Det faller sig, i synnerhet för mindre stater såsom vår, ganska tungt att hålla sig beredda att i hvarje ögonblick, och mot hvem det än må vara, försvara sin sjelfständighet, och det utan hjelp af vänner och bundsförvandter, sedan erfarenheten lärt oss att inga allianser längre äro förpligtande. Man måste således vika för nödvändigheten och underkasta sig alla de uppoffringar som äro förenliga med samhällets sunda utveckling i odling och välstånd. Att gå längre och sätta sig på fullständig krigsfot, till förfång för det fredliga arbetet och innan någon bestämd fara hotar, vore både ekonomiskt och sedligt förstörande, men äfven politiskt oklokt, emedan det skulle göra ett onyttigt uppseende och kanske till och med framkalla motrustningar. Att träffa den rätta gränsen i detta afseende är icke den minsta af de uppgifter i afseende på vårt försvarsväsende som statsmakterna hafva att lösa, och derpå beror i ingen ringa mån den större eller mindre grad af aktning och förtroende som vi skola ingifva andra. Hvar och en af dem vet, eller bör veta, att vi icke ämna anfalla någon som lemnar oss i fred, men att vi icke heller, för att skydda oss bakom det ihåliga värnet af en absolut neutralitet, kunna afsäga oss vår fria sjelfbestämmelse.

Numeriskt väga vi allt för lätt mot de oerhörda stridsmassor som kunna uppställas af andra makter, men dock icke så litet att vi icke, med den mindre yrkesarmé våra närvarande tillgångar tillåta oss att hålla väl öfvad, och med den grad af krigisk utbildning som vi kunna utan allt för känbara olägenheter för arbetet gifva åt beväringen, böra göra försöket ganska bittert för en eröfringslysten fiende. Vi hafva naturliga vänner i de konstitionella samhällena på kusterna af vesterhafvet, och churu de icke kunna ingå formliga off- och defensivallianser, måste deras intressen, i händelse af ett allmänt europeiskt krigstillstånd, ställa dem såsom bundsförvandter vid vår sida.

Men först och sist må vi ihågkomma att det gifves en vigtig faktor i sjelfförsvaret som icke står på de militäriska rullorna. Äfven det bäst krigsrustade folk är svagt som ej eger alla de sedliga samhällsbanden i deras fulla styrka, der den ena samhällsmakten lockar den andra till öfvergrepp, der bristen på politisk frihet alstrar hemliga sällskap, som oåtkomliga för ordningsmaktens arm oupphörligt underminera den allmänna tryggheten. Ju mer rättslöshet och öfvervåld det fins att beklaga i verlden, desto mer aktning och tillförsigt vinner den stat som, stark genom offentlig och enskild rättskaffenhet och alla klassers känsla af ömsesidig ansvarighet, aldrig tillfogat andra någon oförrätt, men väl i sin mån sökt verka välgörande och försonande mellan stridiga intressen annorstädes i verlden. De förenade

rikena intaga i detta afseende en ställning som icke få nationer i Europa kunna afundas dem. Det beror på oss sjelfva att bevara och föröka dessa oskattbara fördelar och derigenom till vårt försvarsväsende lägga en förstärkning af ideella krafter, som lyckligtvis icke kostar några ekonomiska uppoffringar utan tvärt om bidraga att föröka vår nationella välmåga.

Litteratur.

Norske Huldre-Eventyr og Folkesagor fortalte af *P. Chr. Asbjørnsen.* Tredje Udgave. Christiania, Steensballe, 1870. Pris 1 Spd.

De lockande skildringar vi helt nyss fått läsa i våra tidningar om öppnandet af jernbanan mellan de båda skandinaviska rikenas hufvudstäder, och den högstämda hjertlighet som på ömse sidor gjorde sig gällande vid de festligheter med hvilka detta stora företag invigdes, hafva säkert hos mer än en af våra läsare väckt en önskan att se något af Norges bygd, sedan färden nu mera blifvit så lätt, att den icke är omöjlig äfven för ganska begränsade tillgångar. Denna spårväg midt öfver den skandinaviska halföns bredd skall utan tvifvel hafva till följd att vända många lustresandes kosa från söder åt vester och öppna den norska naturens storartade skönhet, sådan vi lärt känna den genom Gudes taflor, för turister som äro väl hemmastadde i Paris, Rom, Neapel, Schweiz och norra Italiens alpsjöar, men knappast hört talas om Gausta och Romsdalshorn, knappast nog om Krogkleven och Ladegaardsøen. »De tala som de blinde om färgerna, dessa öfverkloka främlingar och infödda kammarsittare, som, utan att känna högfjellets och fjordarnes natur, jemt och samt komma och förtälja oss att endast södern har en sådan luftklarthet och färgrikedom som den med hvilken målarne återgifva våra nordiska landskap — med andra ord, att det endast är ytterlinierna de framställa med sanning, men att de för öfrigt ikläda landskapet en fantasidrägt, att fjellens blånande, violetta luft icke är någon ting annat än en konventionel ton, som tillhör skolan eller målaren, men som ingen ting har att beställa med den norska naturen. Men låt dem med öppna ögon färdas på högfjellet, eller låt dem vaggas på fjordarne till dess naturen visar sig för dem i sin högtidsskrud, och de skola se en herrlighet som de aldrig anat, och erkänna att verkligheten i gripande storhet och prakt står oupphunnen och oupphinnelig».

För dem som icke kunna komma och se denna den norska naturens herrlighet med egna ögon återstår dock alltid att skåda en del deraf genom andras. Om de vilja göra sig ett begrepp om en solnedgång öfver de djupa fjordarne, om de vilja tycka sig känna den uppfriskande doften från djup granskog, eller höra de aflägset förklingande tonerna från boskapens klockor och vallhjonens lurar på sätrorna, så behöfva de blott läsa några sidor i det arbete hvars titel vi stält ofvanför denna uppsats och ur hvilket vi lånat de nyss citerade raderna.

Och likväl är naturbeskrifningen hos hr Asbjørnsen endast en bisak, en ram, i hvilken han haft den lyckliga tanken att infatta de folksagor hvilka det utgjort hans ögonmärke att rädda från glömskan och framlägga inför allmänhetens ögon. Man ser väl att legenderna äro hufvudsaken, med de äro omflätade med en kedja af personliga erfarenheter och äfventyr; författaren framträder sjelf såsom ett angenämt och bildande sällskap åt läsaren, och han öppnar en den mest underhållande rad af genretaflor, med karakteristiska figurer från Norges skog och mark, jägare och fiskare, »mølleguter» och säterjentor, plankkörare och fantefolk, välvisa skolmästare och britiska sportsmän: det är brokiga personligheter af alla färger och yrken, fulla af lif och rörlighet, tecknade efter naturen med en beundransvärd omedelbarhet, sådan man sällan möter ens i de mest utmärkta romaner. Första konsten för en god berättare är att se väl, och den andra är att ingen ting säga annat än det man sett; så snart reflexionen eller afsigten att predika vissa lärosatser kommer emellan, är naturen borta, och man finner icke mera varelser med kött och blod utan uppskrufvade och onaturliga tankespöken.

Vår norske författare har ingen tendens i sigte, han är ingen moralpredikant, eller någon politisk agitator. Han vet kanske icke ens hvilket mästerskap det ligger i teckningen af hans figurer. Han har användt dem såsom staffager i ett landskap, för att gifva åskådlighet åt sagoberättelsen, och för att gifva hvarje »Eventyr» dess bostad och härstamning. Han har på detta sätt gifvit en säker ledtråd i handen på dem som vilja följa hans egna forskningar i folksägnerna, och åt alla andra några intagande taflor ur den norska naturen och folklifvet.

Denne författares namn är icke okändt i vårt land; hans i förening med Moe utgifna folkäfventyr hafva, såsom vi tro, en ganska vidsträckt och tacksam krets af unga läsare och läsarinnor, och de tidigare upplagorna af denna skrift — den första utkom redan för tjugofem år sedan — hafva icke varit förbisedda af dem som särskildt befatta sig med folktron och folksägnerna. Hvad vi nu önska är att bringa den nya sorgfälligt reviderade upplagan inför en större svensk allmänhet, öfvertygade att vår litteratur och vår smak derpå endast skola blifva vinnande.

Hufvudfiguren i Norges populära mytologi är *huldran*. Vi hafva ingen ting i vår folktro som fullt motsvarar henne, ty det lilla som i några aflägsna landsorter ännu är qvar af föreställningen om »rådande», såsom skogs- och sjörå, äfven som de dunkla makter som sägas herska öfver metallrikedomen i våra berg, har ingen ting liknande den norska huldreslägten. Huldre-folket, eller, såsom de äfven kallas, »de underjordiske», är visserligen icke alltid ett fullt pålitligt eller menniskovänligt följe: dess medlemmar äro i allmänhet otrygga att råka ut för; men de äro icke heller ovilkorligen afgrundens makter, och de stå med menniskoverlden i oupphörliga förbindelser. De härstamma, de liksom afgrundens invånare, från de fallna englar som i tidens begynnelse störtades från himlen, men de voro icke bland dem som felat mest, och deras straff blef icke heller bland de svåraste. De bo i högar och berg, der de besitta en otrolig rikedom på guld och silfver, deras husgeråd och kökskärl äro utan undantag af den sistnämda metallen, och de lefva i ett dagligt öfverflöd, vida öfvergående den rikaste storbondes djerfvaste fantasier. De idka bokskapsskötsel och hafva de bördigaste underjordiska ängar, der feta och skinande kreatur gå i bete, de hafva också sjöar och tjernar för egen räkning, fulla af de yppersta fisksorter, hvilka endast undantagsvis nappa på särskildt privilegierade menniskobarns krokar. Få de vara i fred, göra de just ingen ondt, utan lefva i god gransämja med menniskobarnen: de synliga och osynliga hushållen låna ömsom af hvarandra öl och andra förnödenheter, såsom det går till mellan goda nabor på landet. Det händer allt för ofta att deras arftagerskor förälska sig i män och ynglingar af vårt slägte, och deras egna anförvandter tycka mycket om sådana partier. Också äro huldrejungfrurna begåfvade icke blott med en rikedom som tillåter dem att blända menskliga ögon med en osedd prakt, utan också med en skönhet som är ännu mera förbländande, ty man har knappast hört att den någonsin blifvit motstådd. Äro kontrahenterna eniga, så får brudgummen under hand alla de upplysningar han behöfver för att försäkra sig om sin brud; hon uppför sig i kristet sällskap så väl som den finast uppfostrade fröken, och det är ingen ting hvari hon skiljer sig från dem annat än en viss obeqväm förlängning af ryggraden, som har närmast tycke med boskapens. Bruden är derför mycket angelägen att hennes tärnor stå nära bakom henne när hon framträder till altaret, ty just i det presten läser öfver henne, faller kosvansen på kyrkogolfvet, och det tillhör den qvinliga brudstassen att fördölja denna lyckliga tilldragelse.

När vigseln är förrättad, finnes i ett särskildt rum en riklig undfägnad beredd för de underjordiska fränderna, hvilka låta sig bröllopskosten förunderligt väl smaka, men lemna i stället en hemgift hvartill endast kungar eller de rikaste storbönder kunna åstadkomma något motsvarande. Så länge mannen är hygglig, går allt väl i hushållet, och bär han sig genstörtigt åt, så kan det väl hända att hustrun går till skogen och bryter ned ett litet mastträd, som hon bär hem på axeln för att visa honom hvad hon förmår. Det är icke få slägter som hafva huldreblod i sina ådror; ungdomen utmärker sig genom skönhet och alla möjliga goda egenskaper, men mest kanske genom sin fründskap med den fria

naturen och sin otålighet för allt slags filisteri; ingen bokmal eller salonslejon vinner en sådan flickas tycke. Om manliga troll eller huldror någon gång välja menniskors döttrar till makar, så sker det mot dessas vilja: de kunna endast befrias derigenom att någon kastar stål eller skjuter ett skott öfver bröllopståget, eller ringer med kyrkklockorna, ty det förmår icke trollen att uthärda. Eljest måste de följa de osynlige in i berget och föra der i all sin prakt ett mycket sorgligt och tynande lif.

Om huldran i Norge icke har något motstycke i det östra naboriket, så äro trollen på hvardera sidan om fjellet hvarandra så mycket likare, och Egebergskongen, Hobergsgubben, Jutulen och Rübezahl äro såsom söner af samma fader. De äro, äfven de, rika och mäktiga, på samma gång som fula och vidunderliga, med så många hufvuden de för tillfället behaga antaga, sju, nio, eller femton, med långa näsor, som räcka dem till sadelknappen när de äro till häst, och som de bruka slå knut på, för att de icke skola vara i vägen; de hafva elastiska armar, hvilka de kunna utsträcka tvärt öfver en hel stuga, och ett svalg så stort att de kunna gapa öfver en hel dörr. De äro alla nära anförvandter till »Gammel-Erik», hvilket icke hindrar att de, liksom deras familjechef, kunna stå i skäligen godt förhållande till menniskorna allt emellanåt. Alla folks traditioner framställa den onde såsom ytterligen godmodig och mycket lätt att lura: hans groteska egenskaper äro i folktron vida öfvervägande de infernaliska. Han har många lustiga upptåg med prester, men de som skola tukta honom få icke vara af det fromma slaget, utan de förslagnaste vildhjernorna äro de som bäst reda sig. Korstecknet och signerierna hjelpa i allmänhet ganska godt mot de onda makterna, men ännu bättre listen och bedrägeriet: om andliga faktorer är det aldrig fråga, så länge magien är det enda område på hvilket menniskan träder i gemenskap med de öfver- och utomnaturliga makterna. I skrocket och folktron går medeltidens till karrikatur drifna bokstafstro igen: det är der bokstafven som gör lefvande och bevarar mot faror. De värsta äfventyrare, endast de lärt sig de rätta besvärjelserna och icke äro harhjertade, äro alltid de som gå längst i framgång mot de underjordiska makterna. Det fordras att sätta hårdt emot hårdt, om man skall komma till rätta med Gammel-Erik. Presten i Lesje skulle icke hafva förmått att narra af honom hans sista fyraskillingstycke, om han hade varit blidare till sinnes. »Jeg var en Jaaling og en Godfjotting», sade den hedersmannen till Søren Svartsærk; »nu har du skilt mig ved hele Skatten, og kanske jeg mister Æren attpaa».

Alla dessa underbara transaktioner skulle icke hafva hälften af sitt intresse, om man icke kände ort och ställe der de timat, och om icke berättaren antingen sjelf varit med i leken eller åtminstone hört händelsen af »han Bedstefar» — eller någon annan lika pålitlig person som bevitnat händelsen. Aage Sandaker i Lier hade sålt sin själ till »fanden»: hvem kände icke gamle Aage, och hvem hade icke försport något om de upptåg köparen dagligen bedref i hans hus, medan han gick och väntade på den grånade syndaren? När det gick för långt efterskickades »Røkenpræsten»; »hans Morbror», som äfven tillfälligtvis kom körande med ett planklass, blef just vittne till händelsen. Presten läste sina besvärjelser, så att det brakade och knakade i den lede fienden, och ut ville han genom fönsterblyet, »for det brød ham for haardt». Men ge sig ville han inte ändå, utan ryckte stolen undan den ärevördige besvärjaren. Då brast för denne tålamodet, men låtom oss höra berättelsen i dess ursprungliga skick:

»Kom med en tom Brændevinsbuttel, Mor», sagde Præsten — då var han bleven sindt — og daa han havde faaet den, tog han til at mane og mane, saa det ordentlig krak i alla dem som i Stuen var. Og allerbedst som det var, kom Fanden ind igjennem Nøglehullet, og saa krøb han og peeb og vispede han med Rumpen som en Hund bortover Gulvet til Røgnepræsten, og ned i Brændevinsbuttelen maatte han. Da han vel var kommen ned i den, slog Præsten en kork i, og saa sagde han:

»Nu skal du Fanden gale mig være min Gris».

Siden den tiden fornam de ikke noget til Fanden i Lier.

»Det var Sugg til Præst»! udbrød en af Kjørerne».

Det sista ordet är, såsom Asbjørnsen upplyser i en liten åtföljande ordbok, ingalunda, hvad man kunnat vänta, något föraktligt ellar nedsättande, utan ett bibe-

grepp af dugtighet i en viss otymplig och äfventyrlig mening.

Trollen hafva också sina djur, men det är vildbråd och de äro fria för jägarens skott, så vida han ej lägger en silfverknapp eller en bit af ett silfvermynt i bösspipan, och knappast är det att detta alltid förslår, ty trollharen och trolltjädern (rackelhanen), förvilla genom sina regellösa och oberäkneliga beteenden den erfarnaste jägare, så att denne aldrig kommer i skotthåll, och endast röda hundar duga att använda på detta slags jagt. Tron på trollpackor och blåkullafärder tycks hafva varit allmännare i Norge än hos oss, hvilket också är naturligt: på högfjellet, i de ensliga skogarne med forssande elfvar, på de trånga djupa fjordarne, höras så ofta dessa oförklarliga eller åtminstone hittills oförklarade naturljud, som för den ensliga vandrarens fantasi icke kunna vara annat än det hesa skrattet af de osynlige, när de äro ute på sina hemska färder. Bland trollkäringarne, hvilka med Gammel-Erik och de döde uppföra sin gäckande midnattsgudstjenst i kyrkorna, i synnerhet julnatten, spela, besynnerligt nog, i norska folktron presthustrurna en framstående rol, särdeles om de äro af danskt ursprung. En sådan dame var så väldig, att när mannen hennes hade öfverbevisat henne om deltagande i dessa hedniska förrättningar, och hon just var i begrepp att brännas på bålet, kastade hon ett ullgarnsnystan upp i luften och äntrade på den smala tråden ända upp till himmelen.

Små barn få som oftast »trollsvek», och då måste det stöpas öfver dem med bly, eller också blifva de bortbytta, i det trollen stjäla dem och lägga sina fula ungar i stället. Vi veta af våra egna sagor mycket väl huru bytingar se ut. De äro skrumpna i ansigtet som åttatio års gubbar, röda i ögonen som mörtar, och de glo i mörkret alldeles såsom kattugglor. De hafva hufvud så långt som en hästs och så bredt som ett kålhufvud, men benen äro smala som på ett får och hullet såsom fjorgammalt spikekött. De äro ständigt utsvultna som byrackor, vilja icke tala, och göra aldrig något annat än äta och skrika. Enda sättet att göra sig qvitt en sådan led varelse är att en torsdagsafton taga honom ut på gödselhögen och der med alla krafter dänga honom i marken. Då hör trollmodren hans skrik och kommer för att hemta honom mot återställande af det röfvade barnet, men är hon riktigt arg, kan det väl hända att hon kastar det ifrån sig med sådan kraft, att den kristna qvinnan endast får en fot i behåll af det.

De som i synnerhet befatta sig med signerier äro fanternas eller zigenarnes qvinnor. Det är bekant att denna vilsekomna indiska halfkast, som i början af medeltiden förjagades från sina ursprungliga hem i Penjab, fått en särdeles förkärlek för Norge, bland hvars glesa befolkning dess medlemmar ännu kunna i någon mån åtnjuta den frihet som är dem förnekad i folkrikare och under strängare polisordningar reglerade samhällen. Männen utöfva ännu samma föraktade yrke som i sitt gamla fädernesland, och qvinnorna ockra på allmogens vidskepelse, medan båda könen hjelpas åt att stjäla och bedraga. De hafva ett eget språk, det beryktade tjufspråket, bestående af en mängd godtyckliga termer, uppgjorda att brukas såsom chiffer, jemte en mängd rent indiska ord, som följt dem på deras vandringar. De kalla sjelfva detta språk för romani, och den under namnet Dal-Pelle bekanta stortjufven uppsatte i fängelset före sin afrättning en ordbok öfver den svenska romanidialekten, som i det väsentligaste öfverensstämmer med Asbjørnsens och Eilert Sundts ordlistor öfver tattarespråket i Norge. Den senares förtjenstfulla arbete om »Fanterne» är bekant äfven här i landet; Asbjørnsen har bland sina skildringar af det norska folklifvet ett högst intressant kapitel om denna olyckliga nation, som kommit för sent till delaktighet i den europeiska kulturen, eller af andra orsaker, oaktadt sin höga naturliga begåfning, icke synes kunna tillegna sig den. De ligga i strid med hela verlden och äro derföre sjelfva fridlösa, ty odlingen stänger med hvarje dag deras gamla lefnadsvägar. En gammal tattares klagan i fängelset, sådan den läses hos Asbjørnsen, är verkligen rörande. Han beskrifver huru en af hans stam kommit på tukthuset för det han tagit en vidjegrimma, huru en annan kom dit för det han snattat en höviska, för att torka svetten af sin häst med. »Gamle Kristian kammakare hafva de också satt dit, derför att han aldrig läst hos presten. Han har aldrig sofvit under sotad bjelke åtta dagar

i rad, och aldrig har han räknat annat än tänderna i kammar och väfskedar; nu ha de sätt in honom på ett helt år till att räkna bokstäfver och läsa a b c, som ett skolbarn, de fördömde *buro* (icke-zigenare)! De skrifva upp våra namn; de hålla mantal på oss, såsom vore vi deras kor och sviu, och sätta oss på tukthus och arbetsfängelse för ingen ting, när vi aldrig så litet sätta oss upp emot dem. Till slut vilja de förbjuda oss att gå på jorden, vandra i fjellen och fiska i bäckarne». Tragiska öde! I dessa mäns ungdom var det goda dagar för romani; då hade bonden inga djurläkare — han trodde på trolldom och signerier; men sedan civilisationen kom, äro deras näringskällor tillstoppade: de måste smyga sig såsom odjur kring vildmarker och obygder, och hela samhället är deras fiende.

Vi skulle gerna följa författaren på hans utflykter till hafs, vare sig på Medelhafvet med korvetten Ørnen, som kryssade under jultiden utanför egyptiska kusten, medan besättningen med mångfaldiga sägner och berättelser under de långsamma nattvakterna sökte mildra sin längtan efter hem och härd i den aflägsna norden, eller på norska vestkusten, hvars fattiga och väderbitna fiskares fantasi diktat åt sig ett osynligt paradis, ett slags Atlantis, ute i skären, der bjuggen växer med ax så stora att inlandsbonden aldrig sett maken dertill, der getterna gå med förgylda horn, och vänliga »underjordiska», när de äro vid mycket godt lynne, undantagsvis undfägna en och annan dödlig, som vunnit deras ynnest, med »lefser» och sirapsbestruken »lefvermöljä» på silfverfat, och Bergenskringlor, och öl och bränvin så mycket de någonsin orka att förtära — hon heter Uddrøst, denna välsignade ö, och ligger osynlig icke långt ifrån Lofoddsöarne — eller hos »Tuftefolket paa Sandflæsen», der Lyck-Anders, som en afundsjuk broder qvarlemnat för att dö i enslighet, medan han tog arfvet, lyckades med ett skott frälsa en kristen brud från ett underjordiskt parti, som man ville påtvinga henne, och med henne blef egare till de underjordiskes omätliga rikedom. Men vi måste afstå derifrån: vi hafva redan öfverskridit de gränser vi bestämt för denna anmälan, och vi hafva vunnit vår afsigt med den, om vi väckt någon läsares längtan att höra Asbjørnsen sjelf berätta om alla dessa underbara saker.

Det uppstod på fornminnesföreningens sista årsmöte en öfverläggning, huru folksägner borde upptecknas, antingen på den dialekt hvarpå de blifvit berättade eller på skriftspråket. Det synes oss att Asbjørnsen i detta afseendet visat rätta vägen: han använder, såsom naturligt är, i allmänhet det bildade språket, och det särskilda bygdemålet endast när det har fullt karakteriska och konstaterade former. Den hopgjorda rotvälska som i svenska romaner och teaterstycken stundom användes för att föreställa folkspråket är lika främmande för den goda smaken som för det bildade språksinnet, och ingen borde någonsin försöka efterbilda folkspråket som saknar förmåga att återgifva det i dess riktiga, strängt formbundna skick. Asbjørnsen är deri mästare, han skrifver icke allenast den moderna norskan med beundransvärd renhet och behag, men han återgifver också de särskilda ortsdialekterna på ett sätt som kan tjena till mönster för svenska skriftställare i samma väg. Derigenom har han gjort sitt arbete lärorikt att studera äfven i afseende på språkbehandlingen. Utom en mängd gammalnordiska ord och former återfinnas äfven åtskilliga engelska. Det är en sträng noggranhet i alla detaljer, som gör ett högst angenämt intryck, och som på intet vis skadar den poetiska uppfattningen i det hela. Böcker om folket och naturen borde aldrig skrifvas af andra än dem, som *känna* folket och naturen tillräckligt för att icke behöfva fantisera öfver någondera.

Det fins några mycket vackra och karakteristiska folkmelodier, hvilka icke skola undfalla musikaliska läsares uppmärksamhet, bland andra en Hardanger-melodi och ett »Huldre-lok». Sjunger huldran alltid så, må man sannerligen icke undra på att hon gör så många eröfringar bland de dödlige.

Vi hafva blott ett enda ord att tillägga. Författaren klagar i företalet att man icke allenast i Sverige öfversatt andra af hans skrifter utan att dertill begära hans tillåtelse, utan också att en förläggare eller öfversättare i England förbehållit sig sjelf rätt att låta öfversätta sin öfversättning på andra språk, och han finner den önskan icke obillig att han åtminstone måtte blifva

underrättad, i fall någon också vill öfversätta denna skrift. Det har hittils mött svårigheter att från svensk sida erhålla vissa legala uppgörelser med Norge, men vi hoppas att den lättade samfärdseln mellan de båda folken nu mera skall rödja några af dessa svårigheter ur vägen, så att åtminstone en gemensam lag om litterär eganderätt måtte kunna komma till stånd i de förenade rikena. Till dess detta kan ske, önska vi att godt vett och naturlig granlagenhet må supplera lagstiftningens brister.

Blick på pressen.

Det är två ämnen som för dagen upptagit Stockholms aftontidningars uppmärksamhet och gifvit en ovanlig polemisk liflighet åt deras framställning: Carl Johansförbundet i *Aftonbladet* och myntfrågan i *Nya Dagligt Allehanda*. Det förra anse vi icke tillräckligt vigtigt för att dermed upptaga en enda rad af vårt utrymme, och då vi sjelfva nyss behandlat myntfrågan, skola vi icke i sak ingå i någon diskussion med dess deciderade motståndare i det senare bladet, men det är några omständigheter i sjelfva sättet att resonnera som vi anse vigtigt att framhålla, i synnerhet som de icke uteslutande äro något karaktersdrag för denna samtida utan mer eller mindre ingå i den periodiska pressens vanor i allmänhet, såsom det synes oss till lika liten fromma för dess organer som för de behandlade ämnena.

Vi mena vanan att utställa orlofssedlar, fälla omotiverade omdömen och liksom sätta betyg öfver hvad andra göra. Våra stora samtida hafva denna benägenhet i väl hög grad: deras ord skola inför läsarne gälla som orakelspråk; de anse sig ha rätt att fälla sina domslut lika ovilkorligt som en skolmästare sätter sitt *a*, *b* eller *c* i skolgossens öfningsbok. Just ett sådant slags kritik har *Nya Dagligt Allehanda* afgifvit öfver tillsättningen af myntkomitén och dess medlemmars kunskaper. Dessa män, hvilka voro landshöfding *Malmsten*, n. v. statsrådet *Bergström*, friherre *C. Skogman*, öfverdirektör *Åkerman* och grosshandlaren *J. Ekman*, få hvar för sig »godkändt» i några speciella ämnen, matematik, juridik, tekniska insigter, »enskild verksamhet» o. s. v., men ändå blifva de samtliga underkända vid »mogenhetsprofningen» i dess helhet. Låtom oss höra detta tillintetgörande domslut öfver personer, hvilka vi tro att det allmänna omdömet ansett vara ungefär de mest kompetenta som för det särskilda ändamålet stodo regeringen till buds.

Af geni fans tillräckligt inom komitén; men stadsekonomien såsom vetenskap, hvar hade den sin målsman? Vi sätta högt värde på den praktiska dugligheten, hvilken vid *enskilda* affärers skötande alltid blir hufvudsaken, men när det gäller att lagstifta för ett helt samhälle i en så grannlaga angelägenhet, kan den icke undvara vetenskapens hjelp, och att då från komitén utesluta just hufvudvetenskapen, hvars tjenare de andra endast böra vara, måste betraktas som ett knapt ursäktligt fel af hr finansministern. Möjligen vill komitén med sin bokkatalog antyda, att den efter bästa förmåga sökt godtgöra detta fel, men häri torde dess bemödanden icke fullständigt hafva lyckats. Den begränsade tiden tyckes hafva tvungit komitén att inskränka sitt egentliga studium till de broschyrer, som framkallats af agitationen för ett internationelt mynt. Naturligtvis äro de icke skrifna för Sverige, och om deras regler skola få tillämplighet på våra egendomliga förhållanden måste man noga känna och rätt uppfatta dessa samt derefter modifiera de förra. Måhända var det för sent att börja härtill erforderliga vetenskapliga och statistiska studier i det ögonblick, då de skulle tillämpas. I vetenskapen gifves såsom bekant ingen kungsväg.

Vi undra just åt hvem vår examinator skulle vilja ge sitt *approbatur* i »statsekonomien såsom vetenskap»: måhända åt sin egen Paris-korrespondent, hvilken skall vara stor i »ekonomiskt», och kanske derutöfver åt en ledamot för Elfsborgs län af Första kammaren, men knappast nog åt någon annan. Det är möjligt att ingen af komiténs ledamöter tagit någon akademisk examen i ämnet, men att döma efter deras offentliga verksamhet är det alldeles omöjligt att någon af dem saknar en ganska hög bildning i de ifrågavarande kunskapsarterna.

Lika obehörig är insinuationen om afsigten med komiténs förteckning öfver skrifter i myntfrågan. Denna lista kan så mycket mindre vara ett tomt skryt som det i komitébetänkandet uttryckligt säges

att den är hemtad ur Soetbeers »Denkschrift betreffend Deutsche Münzeinigung», och att komiterade endast tillagt de smärre skrifter som sedermera utkommit.

I det följande får komitén ett godt vitsord nog för »den nätta och klara redogörelsen» för den internationella myntfrågan, men straxt derpå improbatur med förklaring att i allt hvad våra inhemska förhållanden angår, »stöter komitén genast på grund» o. s. v. Öfver allt är pedagogen framme, som i hela sin framställning väl tagit sig till vara att visa spår på någon sjelfständig tanke eller ens någon redig insigt i det ämne han behandlar, men väl är färdig att i hvarje vändning utdela vitsord åt män som påtagligen derom veta oändligt mycket mer än han sjelf. Månne det ej skulle bidraga att gifva ett högre anseende åt pressen för insigt och omdöme, om den, i stället att utfärda certifikater, som ingen begär, och ganska få taga för goda, i stället att slösa med epiteten »falskt», »dumt», »svamligt», »oefterrättligt», eller motsaterna dertill, »sant», »snillrikt», »ypperligt», »beundransvärdt», när det är fråga om goda vänner, försökte sprida något mera ljus öfver de frågor den behandlar, och åtminstone gifva några skäl för de omdömen med hvilka den är så hastigt färdig?

Strödda underrättelser.

Tidigare belägringar af Paris. Den kristna tideräkningen hade icke framskridit så synnerligt långt, då Paris blef utsatt för svåra lidanden till följe af de brodermördande tvistigheterna mellan Sighebert och Hilperic (eller Chilperic), tvenne söner af Chlotar, som å sin sida var son till den merovingiske konungen Chlodovig. År 561 hade, såsom historieskrifvarne berätta oss, denne hederlige monark underkufvat ett uppror mot sin faderliga regering, som väcktes af en bland hans söner, och beslöt att hålla en stor jagt i hvad som senare utgjorde en del af skogen i Compiègne, hvarest äfven senare Frankrikes herrskare brukat jaga. Monarken hade efter jagten en glad fest. Trots sitt väl mycket energiska sätt att bestraffa upprorsmakaren (han brände sin son jemte dennes hustru och barn) hade konungen, såsom man försäkrar, ett fullkomligt lugnt samvete. Men hans kropp var icke lika härdad som hans samvete: efter den häftiga kroppsrörelsen under jagten fick han en förkylning som medförde en feber af hvilken han dog. Hans fyra obrända söner följde hans stoft till grafven, sjungande psalmer och med vaxljus i händerna; men omedelbart derefter kommo de enligt den tidens sed i ett ursinnigt gräl, hvarpå följde ett lika förbittradt krig. Hilperic lyckades få tag i skattkammarens innehåll och begaf sig till Paris, mot hvilket hans broder sedermera marscherade. En förlikning blef likväl uppgjord, enligt hvilken Frankrike delades emellan dem. Dessa bröder voro ett »elakt följe», grymma, falska, utsväfvande och gudlösa, och vi ha ingen lust att berätta deras historia, utom för så vidt den rör Paris. Under loppet af deras tvister kom Sighebert med en armé som blifvit rekryterad från Germaniens vildmarker och marscherade mot Paris, hvilken stad dock, enligt förut skedd öfverenskommelse, skulle betraktas såsom neutral. Anföraren sjelf var benägen att respektera denna öfverenskommelse, men de tyska soldaterna brydde sig icke om den. De brände gårdar och byar, trots hans motstånd. Den gamle krönikeskrifvaren Gregorii af Tours anmärkning i detta afseende är värd att anteckna såsom mycket påminnande om senare tilldragelser. »Konungen», säger han, »var ur stånd att få sin vilja fram emot det beslut som folket från andra sidan Rhen fattat». Längre fram blef han mindre samvetsgrann, och då han fann alla fördelarne af Paris såsom en militärisk position, uppmanade han detsamma att gifva sig. Utan att bry sig om den förbannelse som slungades emot honom, ifall han kränkte dess neutralitet, inryckte han utan att möta motstånd i staden.

År 898 trängde den ryktbare normanden Rollo jemte sitt folk uppför Seine och belägrade Paris, men var ur stånd att taga det. Ett dussin år senare försökte Rollo åter att taga staden, men misslyckades ånyo. Vid första tillfället försvarades Paris af grefve Eudes eller Otho, hvars

brors sonson var Hugo Capet, som år 987 bemäktigade sig franska kronan och var grundläggare af den långa raden af capetingiska och bourbonska monarker; den siste, Ludvig Philip, dog för några år sedan. Denne Capet beskrifves af Dante, hvars ord skulle kunna lånas af den bittraste bland bourbonernas fiender i moderna tider, såsom

»Roten
Till denna växt, hvars skugga sprider gift
Kring allt det kristna land, så att der knappt
Kan skördas ädel frukt».

År 1346 hotades Paris af Edward, den svarte prisen, hvilken dock åtnöjde sig med att härja omgifningarne, bränna upp det kungliga palatset i St. Germain-en-Laye och byarne eller städerna Nanterre, Ruelle och St. Cloud. Han förstörde äfvenledes Montjoys slott samt Neuillybryggan, och, skrifver en gammal författare, »förödelsen kunde ses af dem som stego upp i Paris' kyrktorn». Så kom slaget vid Poitiers år 1356, i hvilket svarte prinsen, nästan täflande med nutidens eröfrare i stort byte, tog till fånga den franske konungen, tretton grefvar och tvåtusen riddare samt dess utom hertig Carl af Normandie, som dock lyckades fly och begifva sig till Paris, hvarest han reparerade vallarne samt utan förbarmande förstörde alla byggnader, till och med kloster som stodo i vägen för befästningsarbetena. Han sträckte kedjor tvärsöfver gatorna för att hindra fienden, i fall denne skulle intaga murarne. Men den fruktade prinsen skonade staden och återvände till England med sin kunglige fånge.

Svarte prinsen var död och ett annat »Englands hopp», Henrik af Agincourt hade till och med öfverträffat de bedrifter som denne prins utfört i Frankrike, men äfven han var borta, då den ryktbara jungfrun, Jeanne d'Arc, uppstod och nära nog lyckades drifva engelsmännen ur landet. Paris hade blifvit taget af engelsmännen år 1420, och djerf tillfölje af sina framgångar hyste hon en ifrig önskan att rycka det ur deras händer. Nio år derefter förklarade hon, att hon måste skåda Paris närmare än hon hittills gjort, och öfvertalade Alençon, »den vackre hertigen», att bistå henne i hennes försök. De samlade en liten här, och efter att ha tagit St. Denis under vägen, fingo de förstärkning af hertigen af Bourbon och grefven af Vendôme. Med denna här försökte jungfrun att taga Paris med storm. Hennes trupper anföllo och nedbrände Porte St. Honoré och inträngde genom de yttre förskansningarne. Men den inre vallen var skyddad af en med vatten fyld graf, hvilken trotsade hennes anfall. Med okufligt mod sprang hon ned i grafven för att vada öfver densamma, men blef sårad af en pil, och då garnisonen öpnade en skarp artillerield från Porte St. Denis, drog sig Alençon till baka med anfallstrupperna.

Omkring sexton år efter detta djerfva försök, och långt sedan Jeanne blifvit ett dera bränd eller i tysthet bortgift (historieskrifvarne äro icke ense om hvilkendera af dessa metoder att göra henne oskadlig man använde), öfverraskade den tappre Dunois staden och läto engelsmännen springa öfver klingan. Hufvudstaden vans tillbaka åt fransmännen, och den listige Ludvig XI som ett par år senare erhöll kronan kände väl dess betydelse, då han yttrade: »Om min goda stad Paris förloras, så är allt förloradt för mig».

De goda borgrarne i Paris blefvo i Augusti år 1544 grufligt förskräckta. Kejsar Karl V stod på den tiden i förbund med Henrik VIII af England mot den franske konungen Frans I. Han tog genom öfverraskning Epernay och Chateau Thierry som ligga inom två dagars marsch från hufvudstaden. Invånarne fattades af panisk förskräckelse. De flydde i stor oordning och skickade sina hustrur och barn i båtar ut för Seinen till Rouen. Många förgingos under vägen. Boskap samlades från de kringliggande byarne och alla slags förberedelser vidtogos för att kunna uthärda en belägring. Men den engelske konungen höll icke öfverenskommelsen att förstärka kejsaren som, utan förråder och missbelåten med att ha blifvit narrad, drog sig tillbaka. Paris blef skonadt, och få veckor derefter undertecknades ett fredsfördrag i Meaux. (Forts.)

Ett fossilt fartyg skall helt nyligen ha blifvit upptäckt i en sjö i Coloradoöknen i Kalifornien och framkallat ett mycket lifligt intresse i San Francisco. För att vidare undersöka, huruvida den af resande och indianer lemnade uppgiften härom är sanningsenlig, afsändes en expedi-

tion bestående af fyra personer hvilka skulle taga närmare reda på underverket och som nu återkommit. Intresset för saken har sedan dess blifvit om möjligt ännu större. Expeditionens chef, angående hvilken de amerikanska tidningarne för säkerhets skull tillägga att han är en förståndig och sanningsälskande man, berättar att han funnit fartyget 45 engelska mil söder om stationen Dos Palmos liggande i Cavassonesjön samt alldeles på det ställe, hvilket blifvit betecknadt af de resande. Expeditionen blef emellertid, emedan vattenförrådet för densamma och för dess fem lastdjur var otillräckligt, nödsakad att återvända, och blott genom de utomordentligaste ansträngningar hade det lyckats chefen för expeditionen att öfvertyga sig om att det märkvärdiga fartyget verkligen fans till. Han försäkrar sig nemligen ha tydligen sett det med tillhjelp af sin kikare på ett afstånd af 1½ engelsk mil. Såsom det synes har fartyget en längd af 250 fot och ligger alldeles på sidan med bog och bogspröt vända ut från land. Chefen för expeditionen har efter hemkomsten anordnat en ny sådan — denna gång försedd med tillräckligt vattenförråd äfvensom med plankor så att man på dessa kunna gå öfver den mjuka gyttjan i Cavassonesjön — för att få fullkomligt afgjordt, huruledes fartyget kommit i den så långt från hafvet belägna sjön och framför allt hvilken nation och hvilket århundrade det tillhör.

Det nya tyska riket, med tillägg af Elsass och Lothringen, skall enligt Petermans »Mittheilungen» komma att omfatta 9,901 qvadratmil med 40,148,209 invånare. Det skall således inom Europa blott komma att stå efter Ryssland i innevånarnes antal och område, ty det europeiska Ryssland har 100,285 qvadratmil med 69,309,500 innevånare, Frankrike kommer utan Elsass och Lothringen att ega 9,588 qvadratmil med 36,428,548 innevånare, alltså mera än Österrike-Ungern, som blott räknar 35,943,492 innevånare, men hvars landområde dock är större än Tysklands eller Frankrikes, nemligen 10,780 qvadratmil. Storbritannien och Irland ega blott 5,732 qvadratmil med 30,838,210 innevånare och Italien med Rom 5,376 qvadratmil med 26,470,000 innevånare.

Sommarqvällen.

Juni-solen rosor strödde
öfver kullarne och lunden,
purpurbrämad vestern glödde
i den stilla aftonstunden.

Luftens glada sångar-troppar
ilat hem att söka hvila;
längtande till trädens toppar,
hemåt, hemåt, alla ila.

Svanen der på böljans spegel
kända stranden styr att finna,
spänner ut sitt hvita segel,
fortare att målet hinna.

Hemmet, lugnet, söka alla;
rosen slutit sina skålar,
daggens perlor börja falla,
aftonstjernan blek der strålar.

Solens sista strimma leker
än på böljans purpur-täcken,
aftonflägten sakta smeker
lockarne i rosenhäcken. —

Höga stämning i naturen
då en dag så går till ända! — —
själen, som af vingar buren,
längtar ock mot trakter kända.

O! när skall den trötta vingen
till sitt hem, det ljusa, kära,
en gång öfver jorderingen
äfven dig min ande bära? —*e.*

Rättelse.

I n:o 26, sid 412 har genom förbiseende blifvit uppgifvit att den grupp af Apollo och Marsyas, hvaraf en afbildning pryder professor Ljunggrens nya arbete, »Från en resa», skulle vara af den »unga bildhuggaren Fogelberg»: läs den unga bildhuggaren *Runeberg*.

Innehåll: Sid.

Traktaterna hafva upphört att gälla . 417.
Litteratur:
Norske Huldre-Eventyr og Folkesagor af *P. Chr. Asbjørnsen* . . . . . 424.
Blisk på pressen . . . . . 429.
Strödda underrättelser:
Tidigare belägringar af Paris m. m. . 430.

Anmälan.

Prenumeration å **Samtiden** kan ske på postkontoren, hos bokhandlarne och i Stockholm på utdelningsställena för tidningar. Priset för halfår 5: 50, qvartal 3 rdr, postarvodet för landsortsprenumeranter inberäknadt.

OBS. *Alla meddelanden rörande Veckoskriften ställas till* **Expeditionen af Samtiden,** *N:o 28 Norra Smedjegatan, kontoret 1 tr. upp.*

Stockholm, tryckt hos A. L. Norman, 1871.